

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Praeitis tampa ateitimi

Tu nieko apie savo praeitį nebežinai, tu ją tik sapnavai...

Iš Oskaro Milašiaus „Lapkričio simfonijos“

Kad praeitis nėra tik sapnas, kad ji išakmiai pašaukia savo sesę ateitį, įrodė Vilniaus Žirmūnų gatvėje išsikūręs Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras. Lapkričio pabaigoje, kai gamta gęsta slopinama tamsių debesų, šaunios centro darbuotojos surengė Lietuvos mokyklų atstovų, vyresniųjų klasių gimnazistų, sueigą, kurioje moksleiviai iš įvairių Lietuvos mokyklų nupynė praėjusios vasaros prisiminimų pynę. Tai buvo ne šiaip sau pynę... Moksleiviai vasaros poilsį prie šiltų jūrų ar keliones po dar nematytus kraštus iškeitė į mūsų Lietuvos miškus ir juose glūdinčius beišnykstančius kaimus. Jaunimas keliavo partizanų kadaise pramintais, dabar jau žole užaugusiais takais. Jie tvarkė partizanų kapų kauburėlius, išsąmonino, kas buvo tie bunkeriai, smalsiai lindo į žemines, tikrindami, kiek ten galėjo sutilpti žmonių, kaip tie vyrai neuždusdavo ankštose žeminėse žiemą...

O dabar, gana niauriai ir šaltą lapkričio pabaigos dieną, moksleiviai iš įvairių Lietuvos mokyklų vos tilpo didžiulėje Švietimo centro salėje. Jie lipo į sceną ir pasakojo apie savo per vasarą nueitus žygius, dalijosi išpūdžiais, rodė filmukus. Jų pirmதாகai Dzūkijos miškuose jau prieš gerą dešimtį metų ieškojo žemės kauburėlių, liudijančių, kad XX amžiaus viduryje būta daug sąmoningumo, drąsos, meilės ir atsidavimo savo Tėvynei. Ir dabartiniai jaunuoliai savo žygiuose tikriausiai išsąmonino, kas buvo Didžioji mūsų tautos kova, sukilimas prieš atėjūnus iš Rytų, prieš kagėbistus, paruoštus fiziškai ir morališkai palaužti, o gal ir sunaikinti Baltijos tautas. Centro darbuotojos juos apdovanojo kukliomis dovanomis, bet manau, kad tos dovanos sušildė jų širdis, padvelkdamos turiningos vasaros prisiminimais...

Mūsų valstybės Seimas 2018 metus paskelbė Lietuvos partizanų metais. Mūsų mokyklose jau išsamiau supažindinama su partizaninio karo eiga. Partizaninio karo reikšmė Lietuvos valstybės išlikimui tapo moksleivių savastimi. Partizanai jiems tapo pasididžiavimu, pavyzdžiu, kaip reikia beatodairiškai mylėti Tėvynę ir būti pasiruošusiems ją ginti, kada tik prireiks. Praeitis gali tapti ateitimi šiuo neramiu metu, kai balansuojama ant briaunos – užpuls ar neužpuls, jei užpuls, tai kada...

Neformaliojo švietimo centre moksleiviai susitiko su 93 metų partizanu iš Dzūkijos – Juozu Jakavoniu. Stebėtina senolio atmintis, kalbos raiška, laikysena... Prieš porą metų jam buvo padovanoti kariški drabužiai. Į susitikimus su klausytojais ponas Juozas dabar visuomet rengiasi tik kariška uniforma. Nevengia ant krūtinės sukabinti kariškus apdovanojimus. Ir suprantama: tie ordinais ir medaliai jam yra lyg atpildas už išvertas kančias bolševikiniuose kalėjimuose, pavojingus darbus Tolimųjų Rytų šachtose...

... Prisimenu epizodą, mane nustebinusį Nepriklausomybės pradžioje. Energinga, išmintinga ir mokinių mylima mokytoja pakvietė į mokyklą, pas savo auklėtinius, berods, pas dešimtokus ar vienuoliktokus. Ji prašė, kad ką nors jos auklėtiniams papasakočiau, su jais nuoširdžiai pasikalbėčiau. Sumaniau pasikalbėti, kas mums visiems ir kiekvienam iš mūsų yra idealas. Klasėje buvo tylą, gluminanti, slegianti, kaip besistengiau ją pramušti. Antra vertus, o ką galėjo pasakyti jaunimas, kuris dar visai neseniai buvo verstas stoti į komjaunimą... Tik tada, kai susimąstome, kas buvome ir esame, praeitis tampa ateitimi, o tai reiškia, kad visi daromės išmintingesni.

Aldona Žemaitytė

Gintaro Česonio nuotr.

MIGLA

*Vis migla. Ir vis migla.
Nulaša lėti lašai. Ir vėl tylą.
Kur ta saulė? Kur jos žėrinti ugnis?
Vienas šūvis, ir kraujuotas smilkinys.*

*Vis migla. Ir vis migla.
Nulaša lėti lašai. Ir vėl tylą.
Kai ištirps migla ugniniuos spinduliuos,
Kraujas ant kaktos rubiniais sužėruos.*

Bronius Krivickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. **Aldona Žemaitytė**. Praeitis tampa ateitimi • 2-as psl. **Perpetua Dumšienė**. Lietuvių ir kultūros puoselėtojai lietuviškose mokyklose Baltarusijoje (3) • 3-as psl. **Rita Nomicaitė**. Muzikos apžvalga. Lapkritis. Nepriklausomi veiksmai • 4-as psl. **Algis Vaškevičius**. Į Marijampolę po 86 metų garsus litvakų dailininkas grįžo savo darbais • 5-as psl. **Grožio ir meilės darna. Balerinai Loretai Bartusevičiūtė** – 60 • 6-as psl. **Astrida Petraitytė**. Ne „liaudiška“ „Liaudies kultūra“ • 7-as psl. **Ieva Marija Mendeikaitė**. Kultūringas Vilniaus savaitgalis • 8-as psl. **Kultūros kronika/ Laiškai**

Kitame numeryje: Aldona Ruseckaitė. Moterų menininkių vakarai • Metų knygos. Gintaras Bleizgys. Xeranthemum

Redaguoja **Renata Šerelytė** renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja **Jonas Kuprys**

Lietuvybės ir kultūros puoselėtojai lietuviškose mokyklose Baltarusijoje (3)

Perpetua Dumšienė

Tęsinys. Pradžią 2018 m. lapkričio 24 d. „Kultūroje“

Keliauta ir po Astravo rajoną, kuriame yra daug Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės kultūros paminklų. Iš šių žemių kilę daug garsių meno ir mokslo žmonių. Šiame rajone yra ir Rimdžiūnų, ir Gervėčių lietuviškos mokyklos. Visos žinios įtvirtinamos kelionėse ir išvykose, o Astravo rajonas – tai atversta istorijos knyga, jeigu yra, kas ją padeda skaityti. O istorijos puslapiuose tokie vardai – Gervėčiai, Pelegrinda, Girios, Apsas, Zlotė, Varnionys.

Gervėčiai – lietuviška sala dabartinėje Baltarusijoje. Gervėčiai minimi nuo 1511 metų. 1526 m. čia pastatyta pirmoji šiame krašte Romos katalikų bažnyčia. Šiuo metu visi renkasi jau į naująją neogotikinę bažnyčią, kurioje visų mylimas kunigas Nestiukas sukūrė šventoriuje botanikos sodą, tikrą rojų žemėje. Čia kasmet vyksta garsieji Švč. Trejybės atleidimai, į kuriuos renkasi žmonės iš viso Astravo rajono ir Lietuvos. Šioje bažnyčioje yra dirbęs kompozitorius Mikas Petrauskas ir dainininkas Kipras Petrauskas. Prie pat Gervėčių prisišlijęs Miciūnų kaimas, davęs Lietuvai nemažą šviesių asmenybių. Čia prieš Antrąjį pasaulinį karą veikė „Ryto“ draugijos mokykla, kurioje mokėsi arkivyskupas Julijonas Steponavičius.

Pelegrindos kaimas – vienas senųjų lietuviškų kaimų Gervėčių parapijoje. Čia ilgą laiką veikė lietuviška pradinė mokykla, išlaikoma „Ryto“ draugijos. Pelegrindoje įkurtas etnografinis muziejus. Taip pat šiame kaime gyvena ir garsi kovotoja už lietuvių kalbą ir katalikų tikėjimą Julija Karmazienė. Daug jos sukurtų skulptūrų puošia Gervėčių bažnyčią. Už nuopelnus visuomenei, lietuviybės puoselėjimą ji apdovanota Gedimino ordinu. Iš Pelegrindos kilęs ir Tarptautinio Gervėčių klubo prezidentas Alfonsas Augulis.

Girios – pats didžiausias ir lietuviškiausias gatvinis kaimas. Pro Girias tekanti Ašmena seniau buvusi gili upė, minima pasakose, sakmėse, padaviimuose.

Apsas – viena iš tolimiausių lietuvių apgyvendintų teritorijų rytuose. Istoriniuose šaltiniuose minimas jau nuo 1508 metų ir net 1942 metais Lietuvos Mokslų akademijos surinktais duomenimis iš visų valsčiaus ribose esančių gyvenviečių 75 procentai turėjo lietuviškus ar lietuviškos kilmės vietovardžius. Pabuvojus Apso kapinėse į akis krinta lietuviškos pavardės: Balundžiai, Juodelės, Viršutos ir kt. 1920 metais Apso, Breslaujos, Vidžių ir kiti lietuviški valsčiai, kaip ir visas Vilniaus kraštas, buvo Lenkijos okupuoti. Zabarnykų kaime pradžios mokykloje lietuvių kalbos Stanislova Kriveliene mokė net vokiečių okupacijos metais. Tai buvo vilnietė, baigusi Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją ir ištekėjusi už vietos lietuvio. Po karo vietos mokykloje jai neatsirado. Buvo pagrasinta, kad jei mokys lietuvių kalbos, tai atsidurs pas baltas meškas.

Varnionys – sena gyvenvietė, maždaug 50 km nuo Vilniaus, istorikai čia bando ieškoti Mindaugo sostinės Vorutos.

Sutvirtinę istorinę atmintį, mokiniai aktyviai dalyvauja įvairiuose Atkurto Lietuvos 100-mečio metų renginiuose. O jų daug ir įvairių – olimpiadų, konkursų, konferencijų, priėmimų oficialiose įstaigose, koncertų.

Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiada vyko 2018 m. kovo 9–10 d. Kauno Stepono Dariaus ir Stasio Girėno gimnazijoje, joje dalyvavo Lietuvos ir užsienio lietuviškųjų mokyklų mokiniai. Olimpiadoje dalyvavo 145 mokiniai iš Lietuvos, Baltarusijos, Lenkijos, Rusijos ir Vokietijos. Mokiniai atliko rašymo ir kalbos vartojimo, kalbėjimo ir meninio skaitymo užduotis, rašė esė. Jų darbus vertino Vilniaus universiteto, Lietuvos edukologijos universiteto dėstytojai, lietuvių kalbos mokytojai, valstybinės kalbos inspekcijos darbuotojai. Rimdžiūniškiai ne tik atliko užduotis, rašė

Rimdžiūnų mokyklos ekskursantai Kaune, 2018.

P. Dumšienės nuotr.

rašinius, bet ir dalyvavo turiningoje veikloje. Klausėsi Prisišlių bažnyčioje koncerto, skirto Lietuvos 100-mečiui. Susitiko su VDU profesoriumi ir žurnalistu Liudu Mažyliu. Labai džiaugėsi Kaune susitikę su Renata Greimaite, viena iš lietuviškosios Rimdžiūnų mokyklos įkūrėjų. Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiadą organizavo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, Kauno miesto savivaldybė, Kauno miesto švietimo skyrius, Kauno Stepono Dariaus ir Stasio Girėno gimnazija.

Lavoriškių gimnazija padėjo Rimdžiūnų vidurinės mokyklos mokytojai Angelei Valienei už mokinių paruošimą tarptautinei mokinių mokslinei istorijos konferencijai „Nuo 1009 m. iki CERN“. Renginys vyko 2018 m. Konferencijos tikslas – skatinti mokinių domėjimąsi Lietuvos istorija pasaulinės istorijos kontekste, gilinti istorijos žinias bei supratimą, ugdyti kūrybišką požiūrį į istorinį pasakojimą, gerinti bendravimo bei bendradarbiavimo įgūdžių kompetencijas. Konferencijos pranešimus vertino profesionali komisija, jos pirmininkas – Lietuvos karo akademijos, karybos istorijos skyriaus doc. Manvydas Vitkūnas. Rimdžiūniškiai parengė pranešimą „Žymiosios Gervėčių krašto moterys“.

Vilniaus Lietuvių namai 2018 metų gegužės 24 dieną organizavo tarptautinį rašikiojo skaitymo konkursą „Mano sapnuose vaikštai, Lietuva“. Rimdžiūnų mokyklos mokiniai, parengti mokytojos Angelės Valienės, laimėjo ne vieną prizinę vietą rašikiojo skaitymo, poetinių kompozicijų kategorijoje.

Vilniaus mokytojų namai turi tradiciją rengti atskirų Lietuvos regionų teminius vakarus. Pasikviečia ir Lenkijos, Baltarusijos, Latvijos lietuvius. Šventės vyksta net keliose miesto vietose, o prisistatymai baigiami vakarone Mokytojų namų kiemelyje. Visada koncertuoja ir rimdžiūniškiai. Ta proga atidaromos ir parodos, eksponuojami vaikų piešiniai, šio krašto žmonių fotoportretai.

Lietuvos ambasada Baltarusijoje, Minske lietuviškų Baltarusijos mokyklų mokinius kviečia į tradicinius renginius – Advento popietę, Pavasario šventę. Kviečiami penkių Baltarusijos lietuviškų bendruomenių vaikai ir jų mokytojai iš Peleos, Rimdžiūnų, Gardino, Minsko ir Lydos. Visi atvyksta su kultūrine programa – dainuoja, šoka, deklamuoja. Pavasario šventei Rimdžiūnų vidurinė mokykla parodė Jadvygos Čiurlionytės kūrinio „Baltutės daina“ inscenizaciją. Prisijungė ir Rimdžiūnų kultūros centro „Žilvičio“ ansamblio močiutės, kurios pa-

dainavo velykinių dainų. Mokytojos Valienės parengti mokiniai buvo ir kalėdinės eglutės Lietuvos ambasados Minske dalyviai. Ten jie parodė spektakliuką „Pingvinų Kalėdos“.

Baltarusijos sostinėje Minske vyko ketvirtasis tarptautinis vaikų teatro festivalis. Rimdžiūniškiai gavo kvietimą dalyvauti. Teatrai iš Rusijos, Lenkijos, Baltarusijos ir Lietuvos, Ukrainos, Estijos rodė savo meną. Rimdžiūniškiai gavo net du diplomus už spektaklį „Atsiminimai apie vaikystę“. Teatro būrelio vadovė – Angelė Valienė.

Daugybę padėkų yra gavę Rimdžiūnų mokiniai ir jų mokytoja Angelė Valienė. Labai įsimintina šventė ir pagerbimas buvo Gervėčių krašto iškilmingas renginys Vilniaus rotušėje. Iškilnių organizatoriai – Tarptautinis Gervėčių klubas. Renginys visados pagerbiamas Lietuvos Seimo, Vyriausybės, Vilniaus miesto vadovų, dalyvauja ir Signatarų klubo atstovai. Renginio metu visada savo meninę programą pristato ir Rimdžiūnų mokyklos mokiniai. Šį kartą koncertuoti mokiniams buvo labai malonu, nes iškilnių metu buvo apdovanota jų mokytoja Angelė Valienė, aktyvi Gervėčių klubo narė.

Valienė buvo apdovanota „Santarvės“ premijos steigėjų medaliu „Už nuopelnus Vilniui ir Tautai“.

Šviesi asmenybė, nesenstanti siela

Angelė Valienė – lietuvių kalbos mokytoja, aktyvi spaudos bendradarbė, šiuo metu daugiausia rašanti kultūros ir švietimo temomis „Lietuvių godoms“, kraštotyriminkė, renginių organizatorė, tautinių tradicijų

A. Valienę sveikina Gervėčių klubas

jų puoselėtoja, lietuviško žodžio nešėja. Muzika ir daina harmonizuoja sielą, suteikia žmogui džiugios giedros nuotaikos. Angelė jau būdama studentė dainavo Vilniaus universiteto akademiniame chore. Ir dainuoja visą gyvenimą. Neįmanoma atsistebėti – iš kur tiek laiko, meilės dainai, kad spėja dainuoti ir Baltarusijoje, kur dirba visą savaitę ir gyvena mokytojų bendrabutyje, ir savaitgaliais į savo namus Vilniuje grįžusi.

Rimdžiūnuose ne tik dainuoja, bet ir dalyvauja organizacinėje etnografinio ansamblio „Žilvitis“ veikloje. Vilniuje dalyvauja ansamblio „Indraja“ muzikinėje veikloje, o vakarais savo gyvenamojo rajono folkloriniame ansamblyje „Sadauja“ dainuoja. Su „Indraja“ Angelė šiemet koncertavo Pasaulio lietuvių dainų šventėje „Vardan tos...“. Angelė Valienė sako, kad „Indraja“ – ir dvasinio augimo, patriotiško nusiteikimo ugdymo draugija. Vilniuje gyvenančių uteniškių kraštiečių klubo „Indraja“ mišrų chorą įkūrė Juozas Vanagas – talentingas chorvedys. Choristai puikiai žino savo įkūrėjo biografiją – jis dalyvavo Lietuvos laisvės kovose generolo Povilo Plechavičiaus rinktinėje. Per repeticijas Juozas Vanagas plėtė akiratį, lavino choristų muzikinį skonį. Savo gyvenimo ir darbo aistrą Juozas Vanagas perteikė savo sūnui lenktynininkui Benediktui Vanagai. Dabar chorą globoja žymus chorvedys kompozitorius Lionginas Abarius, o chorui vadovauja jo dukterė Daina Abariūtė-Lazauskienė.

Tęsinys kitame numeryje

Muzikos apžvalga. Lapkritis

Nepriklausomi veiksmai

Smuikininko Džeraldo Bidvos ir Lietuvos kamerinio orkestro plokštelė „Baltic Concerti“. Tomo Tereko nuotraukos

Rita Nomicaitė

Niūrusis rudens mėnuo lapkritis prasidėjo gaiviu jaunuomenės pasirodymu Lietuvos nacionalinės filharmonijos Didžiojoje salėje. Tai buvo tarptautinis renginys, šįmet vykęs Vilniuje, jį organizuoja Europos jaunimo muzikos konkursų laureatų sąjunga ir Jaunimo Euroradijas. Konkursų laureatų sąjungai priklauso trys Lietuvos konkursai. Juos galima sieti su Dvarionų menine dinastija: tai Nacionalinis Balio Dvarionio pianistų ir stygininkų, Tarptautinis Balio Dvarionio jaunųjų pianistų ir smuikininkų bei Tarptautinis Jaschos Heifetzio smuikininkų konkursas Vilniuje – varžytuves organizuojant svariai prisideda pianisto, dirigento ir kompozitoriaus Balio Dvarionio (1904–1972) sūnus smuikininkas Jurgis ir vaikaičiai pianistas Justas Dvarionas.

Laureatų sąjungos pedagoginis sumanymas – koncertus rengti kasmet kitoje valstybėje su žymiais jos orkestrais. Vilniuje jauniems talentams rūpestingai talkino Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras. Šis europinis vakaras buvo ypatingesnis, skirtas atkurtosios Lietuvos Respublikos 100-mečiui, todėl pusę jo programos sudarė lietuvių autorių kūriniai. Pirmiausia nuskambėjo Balio Dvarionio *Koncertas fortepijonui ir orkestrui Nr. 1 g-moll*, neįprastai interpretuojamas 20-mečio solisto Thomo Kelly (JK). Jaunatviškos dvasios, dukrai Aldonai sukurtas *Koncertas* yra peršmeltas rezignacijos, kurią pianistas ryškino tarsi rašydamas dienoraštį – tyliau garsu, trapia frazuote pabrėždamas skambesio asmeniškumą.

Anykštietė Milda Daunoraitė, dabar besimokanti H. Purcello jaunųjų muzikantų mokykloje Londone, skambino Vytauto Bacevičiaus *Koncertą fortepijonui ir orkestrui Nr. 4*. Žaismingą spalvingą tarsi XX a. Mozarto stiliaus Vytauto Bacevičiaus veikalą nėra lengvas atlikti. Jo didybę ir sąmojų perteikti tenka, kai lygiavertiškai „vaidina“ visos simfoninio orkestro grupės, visi instrumentai, be to, reguliuojami žaidybiškai įmantraus ritmo. Partitūrą įveikti sunku pirmiausia techniškai, svarbiausia tampa pasiekti darnų ansamblišumą. Interpretaciją puošė solistės muzikinis lankstumas barstant jaunatvišką juokų kibirkštėles.

Augančios sielos jausmingumą pademonstravo fleitininkė iš Maskvos (Rusija) Uliana Zhvitskaia, pasakiško baletų muzikos maniera traktavusi W. A. Mozarto *Koncertą fleitai ir orkestrui D-dur*. Vakaraugai solidžiausiai perteiktas opus, Sergejaus Prokofjevo *Koncertas smuikui ir orkestrui Nr. 1 D-dur*, stabiliai atliktas Songhos Choi iš Pietų Korėjos. Dabar smuikininkė mokosi Lordo Yehudi Menuhino mokykloje Londone.

Koncerto dirigento pultas taip pat buvo patikėtas studijuojančiajam menininkui, Martynui Stakioniui. Šis M. K. Čiurlionio menų mokyklos absolventas lavinasi Hamburgo muzikos ir teatro aka-

Akimirka iš Lietuvos kompozitorių sąjungos organizuoto Geriausių metų kūrinių premijavimo.

demijoje. Nuolat užsiimantis įvairių etapų koncertine veikla, tą vakarą jis muzikavo kaip saviimi pasitikęs itin judrus vadovas bei tarpininkas tarp solistų ir didžiulio orkestro. Apie jo individualias menininko savybes buvo sunku spręsti, kadangi viso vakaro metu jam teko įsijausti į solistų vizijas.

Dvasinių atspindžių, atšvaitų, blyksnių, užuominų, reminiscencijų konceptu buvo suvertas Onutės Narbutaitės autorinis koncertas „Heliografijos“ (7 d. Šv. Kotrynos bažnyčioje). Šią simbolistinę kalbą iš pagrindų kūrė, žinoma, muzika, o kartu, vieni kitus inspiruodami ir komentuodami – literatūra ir scenos apšvietimo menas, be kita ko turėjęs užduotį ant sienos rodyti dainuojamus tekstus (atitinkamai pritaikius spalvas). Žodinius tekstus kūriniams atsirinko ir savaip sudėliojo kompozitorė. Jos sumanymai nulėmė ir visą renginio „mikrochromatiką“ (vakarą vedė, kūrinius komentavo taip pat autorė), tai vyksmo metu publikai leido mintimis sklandžiai sieti ženklą su ženklu. Tą vakarą Onutės Narbutaitės, ne tik kompozitorės, o ir apskritai menininkės iškleistą skirtingų meno šakų vienovę (kuri vibravo, nepamirškime, apgaubta tam tikros poetinės idėjos) galėtume pavadinti ir kamerine opera. Jos estetinė pakraipa būtų tarsi poetinis minimalizmas. Poetinis, nes ne mechaniskas, o peršmeltas trapias emocinio žavesio. Vakaro muzika sklido lėtai, mašliai, dažniausiai tyliai, be kontrastų, tačiau – neapsigaukime – ji yra stipriai sutvirtinta, nebyranti.

Renginį pradėjo „Labirintai“ balsui ir fleitai (2017). Kaip anonsavo autorė, šis kūrinys – tai „tarsi klaidžiojimas pustūštės užrašų knygelės puslapiams, netyčia užtinkant juose nuotrupų iš Ingeborg Bachmann (1926–1973) tekstų ir Jorge Luis Borges'o (1899–1986) interviu. Šio opuso atsiradimą inspiravo dainininkė Gunta Gelgotė ir fleitininkas Giedrius Gelgotas. Dvejetas atsikartojo ir toliau – du tekstų autoriai, du kontinentai, dvi kalbos, du skirtingi teksto punktyrai. Garsai ir žodžiai – vėlgi dvi atskiros kreivės. Kartais jos susiliečia, bet jei ir atspindi viena kitą, tai netiesiogiai. Veidrodinių atspindžių – tiesioginių ir kreivų – esama kai kuriose garsų struktūrose ir vingiuose.“ „Labirintus“ priminė jų premjerą anksčiau atlikę mu-

zikantai. Opusą „Tuštumoje“ (2016) skambino pianistas Sergejus Okruško, taip pat pirmasis naujojo opuso interpretatorius. „Kūrinys parašytas XX Thomo Manno festivalio užsakymu. Festivalis tęsė penkių metų ciklą, skirtą Pirmojo pasaulinio karo šimtmečio inspiruotoms refleksijoms. Galvojau apie tai, ir du skirtingi siluetai išnirio ties tylinčia klaviatūra. 1914 m., praėjus kelioms dienoms po vieno žymiausių savo eilėraščių – „Grodek“ – sukūrimo, Krokuvos karinėje ligoninėje nusizudo 27-erių metų kariuomenės savanoris Georg Trakl. Tais pačiais 1914 m. 35-erių metų Paul Klee kelionėje į Tunisą patiria inspiracijas, nuo kurių prasideda tikras jo tapybos proveržis. Kas žino, gal tie siluetai paliko vos įžiūrimus šešėlius tuščiam popieriui, kuriuos vėliau užklojo savą trajektoriją nubrėžęs natų raštas. Gali būti, kad vietomis tą raštą sujūdino vienatviškas Traklio vėjas (Immer tönt / An schwar-

Iš k.: vakaro vedėja muzikologė Rasa Murauskaitė, kompozitorius Šarūnas Nakas.

zen Mauern Gottes einsamer Wind), ar nejučia palietė kelių Paul Klee linijų susikirtimo tolimas atšvaitas. Vis dėlto tokio pobūdžio inspiracijos muzikoje tėra postūmis, kibirkštis, įžiebianti kažką visai kita,“ – rašo autorė ir vesdama koncertą reiškia viltį, kad kiekvienas klausytojas bus įkvėptas savajam fantazijų pasauliui.

Baigiamasis renginio veikalas „Heliography“ („Heliografija“, 2015) moters balsui, altui, violončelei ir būgnams parašytas užsakius Louth'o šiuolaikinės muzikos draugijai (Airija). Kompozitorė anotacijoje pasakoja: „Heliografijomis (saulės piešiniais) buvovadinamos pirmosios fotografijos. *Lucem demonstrat umbra* (šešėlis parodo šviesą) – primena Jorko katedros saulės laikrodžio įrašas.

Parodoje – M. Bando tapybos darbai

Į Marijampolę po 86 metų garsus litvakų dailininkas grįžo savo darbais

Algis Vaškevičius

Marijampolė – 2018 metų Lietuvos kultūros sostinė – sulaukė dar vieno ypatingo baigiamojo renginio – čia atidaryta šiame mieste gyvenusio ir paskutinę parodą 1932 metais surengusio garsaus litvako Makso Bando (1900–1974) tapybos darbų paroda. Ji iki gruodžio vidurio veikia Beatricės Kleizaitės-Vasaris menų galerijoje, kuri įkurta buvusioje žydų sinagogoje. Į Sūduvos sostinę po 86 metų savo darbais vėl sugrįžusio menininko, daug metų gyvenusio Jungtinėse Amerikos Valstijose, Hollywoode ir ten mirusio paroda tapo tikrai puikiu akcentu baigiant kultūros metus.

Maksas Bandas gimė religingoje litvakų šeimoje Naumiestyje, kuris dabar vadinamas Kudirkos Naumiesčiu Šakių rajone, bet dar mažas neteko tėvų, ir jį kartu su seserim priglaudė Marijampolėje gyvenusi teta. Nėra žinoma, kur Marijampolėje buvo tas namas, tik likęs prisiminimas, jog tai buvęs „namelis prie Šešupės“. Čia jis mokėsi žydų gimnazijoje, sulaukęs vos penkiolikos ar šešiolikos metų norėdamas užsidirbti pinigų jau piešė reklamines iškasas žydų parduotuvėms. Kai jam buvo 17 metų, M. Bandas įsidarbino piešimo mokytoju toje pačioje gimnazijoje, o netrukus jos direktoriaus buvo išsiųstas studijuoti į Berlyną, kur mokėsi trejus metus.

Jaunąjį dailininką žavėjo ankstyvoji italų renesanso tapyba, olandų dailė, ispanų tapytojai ir jam dvasiškai buvo artima prancūzų dailės tradicija, tad 1923 metų pabaigoje M. Bandas išvyko į Paryžių. Čia jis pasinėrė į muziejų pasaulį ir dailės studijas, artimai bendravo su kitu garsiu bendraamžiu dailininku Neemija Arbit Blatu, palaikė glaudžius ryšius su Lietuvoje likusiais artimaisiais ir draugais. Jo darbų personalinės parodos buvo surengtos Berlyne, Paryžiuje, New Yorke, jis dalyvavo grupinės dailės parodose Amsterdame, Ženevoje, Bordo.

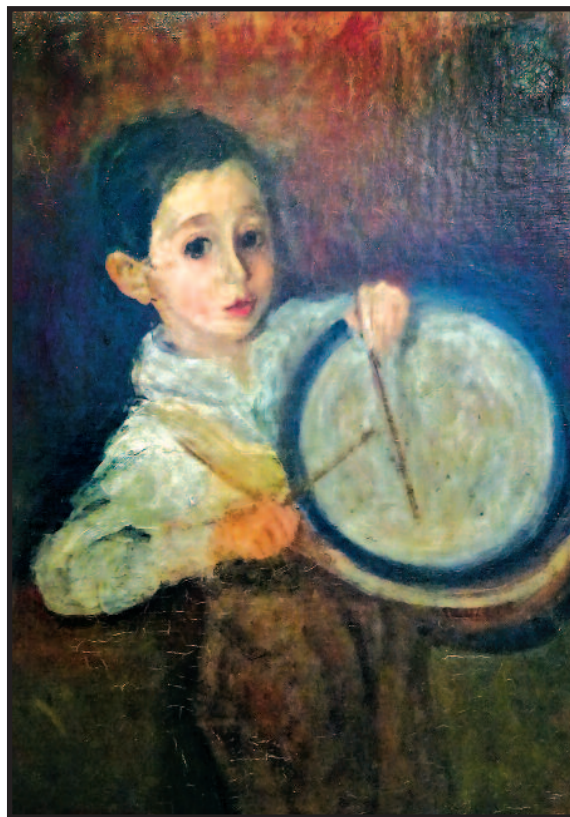
M. Bandas labai norėjo surengti parodą tėvyneje, todėl atrinko savo geriausius darbus ir 1925 metais atvežė juos į Kauną. Nors pirmoji paroda nesulaukė visuomenės susidomėjimo, dailininkas nenuleido rankų ir 1932 m. Kaune surengė antrąją personalinę parodą, kuri jau buvo pastebėta bei ge-

rai įvertinta tiek visuomenės, tiek ir meno kritikų. Tada apie ją buvo nemažai rašoma kultūros žurnale „Naujoji Romuva“, Marijampolės krašto laikraštyje „Suvalkietis“.

Dailininkas išgarsėjo labai jaunas, tad tuometiniai kritikai pabrėžė disharmoniją tarp jauno linksmo mėlynakio dailininko ir jo rimtos, lyrinės kūrybos. 1932 metų interviu jau minėtame „Suvalkietyje“ jis sakė: „Buvo atsitikimų, kad Berlyne aš turėdavau visai išeiti iš savo paveikslų parodos, kada ten ateidavo koks žilagalvis autoritetas, o Paryžiuje kai kas man net patardavo pudra pabarstyti savo plaukus, nes esą nepražilę plaukai labai nesiharmonizuoja su mano kūryba“.

Lietuviai pastebėjo ne tik Makso Bando tapybos artimumą Paryžiaus mokyklai, bet ir giluminius kūrybos bruožus, jungiančius dailininką su Lietuva, o dailininkas Antanas Gudaitis žurnale „Bangos“ anuomet rašė: „Šaltai pilkas koloritas sako Maksą Bandą šiaurės žmogumi esant, primena pilką Lietuvos žemę ir toki patį jos dangų. Tai jo Lietuvoje praleistos jaunystės pėdsakai“.

Meno specialistai pastebi, kad M. Bando įvairialypėje kūryboje jaučiamas ypatingas dėmesys

žmogaus dvasiai (tokiuose kūriniuose kaip „Berniukas su būgnu“, „Moteris rausvu švarku“ ar „Žydų darbininkas“. Pasak jų, dailininko talentas ypač ryškiai atsiskleidė jo tapytuose portretuose, nors jis sukūrė ir nemažai peizažų, tarp jų – 1931 metais nutapytas „Suvalkijos peizažas su malūnu“, taip pat skulptūrų. 1964 metais jis net ėmėsi iliustravimo ir apipavidalino Bibliją (1964 m.).

Po 86 metų Lietuvoje vėl surengtoje šio garsaus dailininko darbų parodoje Marijampolėje pristatomi jo įvairiu laiku nutapyti portretai, peizažai, scenos iš Senojo testamento. Ši paroda yra kelių Lietuvos kultūros institucijų – Marijampolės Beatricės Kleizaitės-Vasaris menų galerijos, Lietuvos dailės fondo ir Lewben Art Foundation, Lietuvos dailės muziejaus ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus artimo bendradarbiavimo rezultatas.

Į parodos pristatymą atvykusi menotyrininkė, humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto profesorė Rasutė Žukienė sakė, kad M. Bando kūryba yra tikrai žinoma ir vertinama pasaulyje. Ji priminė menininko biografiją, jo kūrybinį kelią.

„Ekspresyvi ir jausminga Bando tapybos maniera susiklostė Paryžiuje. Paveiksluose iš tiesų vyruoja liūdnokas lyrizmas. Geriausioji jo kūrybos dalis – portretai. Dailininkas mėgo ekspresyviai vaizduoti savo gėntainius, nuliūdusias moteris, rimtus vaikus, ypač jam patiko tapyti savo šeimos narius. Šioje parodoje net keliuose portretuose tas pats vaikas, Paryžiuje gimęs sūnus Albertas.“

Tapytojas yra sukūręs daug religinių paveikslų ir išraiškingų Paryžiaus, Venecijos vaizdų. Tai vėlyvoji kūryba. Lietuviškas peizažas jam taip pat buvo svarbus. Lankydamasis gimtinėje kartu su kitais dviem garsiais litvakų dailininkais – Neemija Arbit Blatu ir Isaja Kulvianskiu, Bandas mėgo ta-

M. Bando „Suvalkijos peizažas su malūnu“.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

pyti gamtoje. Parodoje pristatomas išpūdingas jo plenerinės tapybos pavyzdys iš Lietuvos dailės muziejaus – peizažas „Suvalkija“ (1932). Išpūdingą peizažą „Marijampolės pakraštys“ šiuo metu galima išvysti Vilniaus Gaono žydų muziejaus ekspozicijoje, – rašė profesorė R. Žukienė leidinyje „7 meno dienos“ apie šią išskirtinę parodą.

Leidinyje „Litvakų dailė privačiose Lietuvos kolekcijose“ rašoma, kad anksti netekęs savo tėvų dailininkas tiek asmeninį gyvenimą, tiek kūrybą telkė apie šeimą – žmona ir sūnus tapo svarbiausiais jo portretų modeliais, kasdienių ar bibliinių scenų personažais. Tapydamas peizažą, portretą, figūrines kompozicijas, M. Bandas neieškojo ekstremalių situacijų, išpūdingų gamtos reiškinių, lūžinių žmogaus gyvenimo momentų jam rūpėjo paprastos, kasdienės smulkmenos, nes tik jos buvo reikšmingos vaizduojant gyvenimo realijas.

Į parodos atidarymą B. Kleizaitės-Vasaris menų galerijoje atvyko ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus direktorius Osvaldas Daugelis. Jis pasidžiaugė, kad tokia paroda – tai dar vienas garsaus menininko sugrįžimas į savo vaikystės miestą, o mes turime galimybę prisiliesti prie pasaulyje vertinamo tapytojo darbų ir pajusti, kaip pasaulį mato bei jaučia žydų tautybės žmonės.

„Melancholiija yra būdinga šios tautos menui, o juoda spalva simbolizuoja amžiną tėvynės netekusių žydų tautos atstovų ilgesį. Šios tautos menui yra būdingos ir užuominos į jų kultūros bei biblijos istoriją“, – kalbėjo direktorius, pasidžiaugęs, kad šioje parodoje išvydo ir keletą įdomių jam dar nematytų M. Bando tapybos kūrinių.

Įdomu ir tai, kad M. Bandas 1933 metais svečiuodamasis Amerikoje nutapė tais pačiais metais išrinkto prezidento Franklin D. Roosevelt portretą, jis yra nutapęs ir kitą JAV prezidentą George Washington. Pastarojo portretą dailininkas padovanojo Baltiesiems rūmams, o pirmąjį – pačiam prezidentui.

Makso Bando tapybos ir skulptūros darbų yra įsigiję garsūs pasaulio muziejai: Berlyno Žydų muziejus, Kalifornijos meno muziejus San Diego, Spermus-Michigan muziejus Čikagoje, Liuksemburgo muziejus Paryžiuje, Los Angeles County muziejus, taip pat JAV, Izraelio ir Lietuvos kolekcininkai.

Bandų pavardė gerai žinoma Hollywoode ir šiandien – gyvendamas Paryžiuje, M. Bandas 1924-aisiais susilaukė sūnaus Alberto, garsaus kino kūrėjo ir prodiuserio. Pastarojo sūnus, M. Bando anūkas Charles Band itin gerai žinomas Hollywoode, jis yra sukūręs beveik 60 ir prodiusavęs beveik 300 kino filmų. C. Band sūnus Alex Band yra itin žinomas roko muzikantas, grupės „The Calling“, kurios hitą „Wherever You Will Go“ žino visas pasaulis įkūrėjas ir atlikėjas.

„Dabar tarsi ir išgyvenam atminties kultūros pakilimą, daug nuveikta istorikų ir menotyrininkų. Bet vis dėlto nepaprasta pajudinti tautoje išisaknijusius vaizdinius ir keisti arba bent pildyti didįjį lietuvių tautos pasakojimą. Etnolingvistinėje lietuvių vaizduotėje neretai vis dar nepakanka vietos toje pačioje Lietuvos žemėje gyvenusiems, tais pačiais takais Paryžiuje, Romoje ar New Yorke vaikščiojusiems bendrapiliečiams, vienos tėvynės vaikams.“

Be suteikto ryškaus estetinio ir meninio išpūdžio, paroda atlieka dar vieną svarbią funkciją – pristato tautinės kultūros šešėlyje nepelnytai paliktą garsųjį žemietį ir miestiečiams teikia atradimo džiaugsmą, realų pagrindą didžiūotis regiono kultūra, – rašo apie šią išskirtinę parodą profesorė R. Žukienė.

Grožio ir meilės darna

Balerinai Loretai Bartusevičiūtei – 60

Šių metų lapkričio 16-tą dieną į Nacionalinį operos ir baletų teatrą Vilniuje rinkosi žiūrovai pamatyti Piotro Čaikovskio baletą „Gulbių ežeras“. Spektaklis buvo skirtas Loretos Bartusevičiūtės-Noreikienės 60-mečių pagerbti. Sausakimšoje salėje pasirodžiusią baletų žvaigždę žmonės stovėdami sutiko audringais plojimais. Balerina padėjo savo pirmajai mokytojai Lili Navickytei-Ramanauskenei. Elegantiškai nusilenkė žiūrovams...

Prieš spektaklį žiūrovai pamatė dokumentinę apybraižą, kurioje per kelias minutes buvo parodyti filmuoti kadrai, skambėjo muzika ir laidų vedėjos Zitos Kelmickaitės balsas: „Nori ar nenori, bet jubiliejai neprašyti ateina į mūsų gyvenimus. Negaliu patikėti, kad mūsų prima balerina Loreta Bartusevičiūtė jau švenčia garbingą savo jubiliejų... Balerinos Loretos kūrybinio darbo pradžia – Vilniaus M.K. Čiurlionio meno mokyklos choreografijos skyrius.

Neapsiriko to skyriaus pedagogės – Natalija Makarova-Sodeikienė ir Lili Navickytė-Ramanauskienė nuo pat pradžių supratusios, kad prieš jas tikrų tikriausias deimantas, kurį belieka nušlifuoti. O žiūrovai prisimena jos gražiausius vaidmenis, kurių daugiau kaip trisdešimt...

Kas yra svarbiausia ir baletu atlikėjams, ir žiūrovams? Judesys, kuris žmogui pasako labai daug, prabyla į žmogaus širdį... Daugiau kaip tūkstantis spektaklių ir koncertų, gastrolės Europoje, Afrikoje, Pietų Amerikos šalyse, JAV...

Artistą apvainikuoja jo nuoširdumas scenoje, gebėjimas judesiu ir akimis pasakyti kas yra baletas... Mes turime prieš akis baletų žvaigždę – Loreta Bartusevičiūtę. Jos gyvenimo tėkmė, jos gyvenimo credo – mylėti žmogų, būti šalia jo, būti su juo, sugebėti savo meilę, kaip didelį žiedą, išskleisti, kad ji išspinduliuotų šilumą ir apgaubtų žiūrovus gėrio ir grožio šydu.”

A. Z.

Balerina Loreta Bartusevičiūtė

Iš kairės – Operos ir teatro baletu trupės vadovė Rūta Butvilienė, teatro direktoriaus pavaduotoja Jurga Norvilienė ir prima balerina Loreta Bartusevičiūtė-Noreikienė.

Talento paslaptys

Helmutas Šabasevičius

Loreta Bartusevičiūtė priklauso tai Lietuvos šokėjų kartai, kurios kūryba išsiveržė į kur kas platesnes baletu kultūros erdves. Su M. K. Čiurlionio menų mokyklos pedagogų ir kitų šalių šokio repertorių pagalba išstbulintus techninius šokio pavidulus balerina pripildė įtaigaus artistinio turinio ir talento paslapčių, kurios žavi ir šiandien, pasibaigus jos sceninei karjerai.

Lietuvos valstybinio akademinio (dabar – nacionalinio) operos ir baletu teatro scenoje nuo 1976-tųjų metų balerina sukūrė daugybę vaidmenų. Pirmieji jų – Ana Žydrąjame Dunojuje pagal Johanno Strausso muziką (1976, choreografas Eligijus Bukaitis), Snieguolė Bogdano Pawlovskio Snieguolėje ir septyniuose nykštukuose (1977, choreografas Witoldas Borkowskis) – tarytum formavo lyrinės herojės amplua, bet Žizel paveikslas to paties pavadinimo Adolphe'o Adamo baletu, sukurtas 1978 metais ir lydėjęs baleriną beveik du dešimtmečius, užminė dramatiško, daugialypio, paslaptingo Bartusevičiūtės talento mįslę – tuo ji žavėjo žiūrovus iki pat paskutinių nusilenkimų. (...)

Bartusevičiūtės biografijai reikšminga buvo choreografo Vytauto Brazdylio pastatyta Leo Delibes'o Kopelija (1980, nauja redakcija 1983). Čia ji kūrė pagrindinę spektaklio veikėją, kuri baletu išryškino paslaptinę hofmanišką dvasią, realaus ir išivaizduojamo pasaulio kontrastą (1992 m. šiame spektaklyje balerina sukūrė ir Svanildos paveikslą). (...) 1987-aisiais Bartusevičiūtė pirmą kartą šoko Odetą ir Odiliją – svarbiausią Gulbių ežero veikėją.

(...) Per 1 000 spektaklių ir koncertų su partneriais Raimondu Minderiu, Vytautu Kudžma, Volde maru Chlebinsku, Petru Skirmantu, ypač daug su Jonu Katakiniu ir Aleksandru Molodovu sušokta daugelyje pasaulio šalių, taip pat ir Maskvos didžiojo teatro, Sankt Peterburgo Marijos teatro, Varšuvos didžiojo teatro scenose. 1989 m. pavasarį Bartusevičiūtė

dalyvavo tarptautinės trupės turnė po Vokietiją, Šveicariją, Austriją, kur šoko Mirtą antrajame Žizel veiksmu, taip pat Marijos Taglioni partiją Antono Dolino Pas de Qarte, 1991 m. pavasarį – legendinio Rudolfo Nurejevo Atsisveikinimo ture (The Farewell Tour) Osle, Stokholme, Liverpulyje, Edinburge, Manchesteryje, Londone, Kembridže, Braitone šoko Pas de six iš Augusto Bournonville'o baletu Neapolis, Pas de Qarte, o keliuose koncertuose – paties Nurejevo redaguotą Pas de deux iš Don Kichoto. Koncertiniame Bartusevičiūtės repertuare buvo ir puikią jos šokio techniką atskleidžiančių Pas de deux iš baletu Pachita, Korsaras, Venecijos karnavalas, Bajederė.

Grįžusi į Lietuvą, balerina vėl įsitraukė į Lietuvos nacionalinio operos ir baletu teatro repertuarą – šoko klasikiniuose spektakliuose, kūrė vaidmenis statomuose naujuose kūriniuose, tarp kurių minėtini tuo metu dar tik kūrybinį kelią pradedančios choreografės Andželikos Cholinos spektakliai Fantazija Karmen (1995), Medėja (1996, pagal Antano Rekašiaus muziką). Į šį vaidmenį Bartusevičiūtė sudėjo visą savo artistinę patirtį, įtaigiai perteikdama išduotos meilės tragediją.

Ypač reikšmingas Bartusevičiūtės karjeroje Eglės vaidmuo Eduardo Balsio baletu „Eglė žalčių karalienė“ (1993, choreografas Egidijus Domeika). Šiame spektaklyje artistė demonstravo turtingą vaidybos priemonių spektrą: nerūpestinga žaismė ant jūros kranto, išgąstis sutikus Žilviną-Žaltį, nevilts ir susitaikymas su lemtimi pirmajame veiksmu, bundanti ir vis labiau ryškėjanti meilė Žilvinui antrajame ir dramatiški motinos, užkeikiančios savo vaikus, išgyvenimai trečiajame veiksmu. 1998 m. Eglės vaidmeniu Bartusevičiūtė atsisveikino su scena, parengusi sau pamainą – baleriną Olgą Konošenko, kuri Eglę šoko pirmajame veiksmu.

Nuo 1998 m. Loreta Bartusevičiūtė dėsto klasikinių šokių Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos Baletu skyriuje. Dvidešimt metų trunkanti pedagoginė veikla – balerinos talento tęsinys, indėlis į Lietuvos baletu kultūrą.

Sutrupinta iš teatro žurnalo „Bravissimo“, Nr. 3.

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Švenčiame **52** metų sukaktį!

Muziejus puoselėja lietuvių kultūrą ir istoriją!

Muziejuje veikia **Genealoginių tyrimų centras**.

Muziejaus parduotuvėleje (dirba 7 dienas per savaitę) nusipirksite

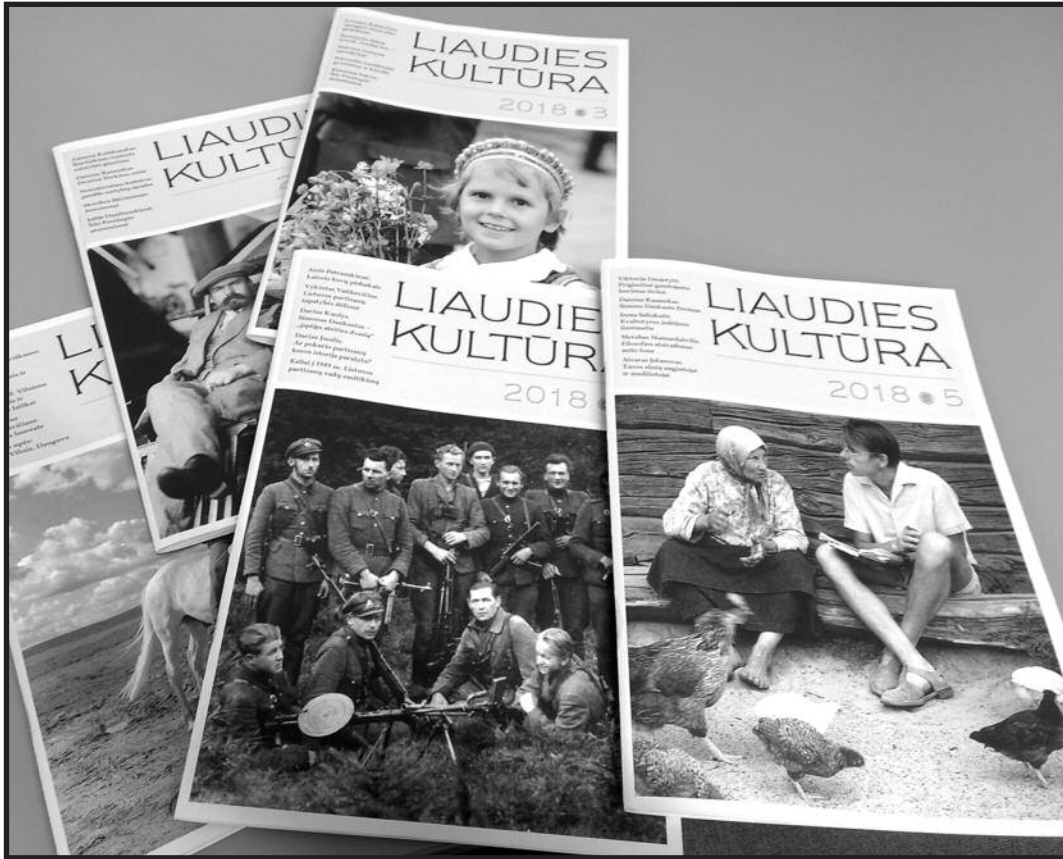
išskirtinių lietuviškų kalėdinių dovanų! Rasite gintaro papuošalų, keramikos ir stiklo darbų, medžio drožinių, knygų...

Dovanas galima užsakyti telefonu ir per muziejaus tinklalapį

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

Šiūmečiai „Liaudies kultūros“ numeriai.

A. Petraitytės nuotr. Žurnalo vaizdinį archyvą demonstruoja Lina Leparskienė

Ne „liaudiška“ „Liaudies kultūra“

Astrida Petraitytė

Lietuvoje gausu kultūros leidinių. Daugelis, jei ir nesame jų skaitytojai, šmėzuoja mūsų akiratyje – bent jau pagalbos ir protesto šauksmais dėl per menko valstybės dėmesio, išstinkančios finansinės krizės... Regis, nuošaly nuo viso kultūrinio šurmilio laikosi žurnalas (dvimėnesinis) „Liaudies kultūra“ – turbūt ir didieji kultūros veikėjai, jos madų diktuotojai ne itin jį pastebi.

„Liaudies kultūra“ tikrai verta dėmesio. Tiesą sakant, ir aš kone atsitiktinai šiomet užkliuvusi už šio žurnalo numerių, likau maloniai nustebinta – jau vien temų įvairumo, platumo, reikšmingumo. Nusiteikusi liaudies kultūrai – tautosakai, tautodailei ir kitam liaudiškajam paveldui bei neprofesionaliai jo tūšai – aptikau ir valstybės atkūrimo 100-tį, ir partizaninį judėjimą, ir mūsų istorijos pirmėivį Simoną Daukantą pagerbiančius tekstus, ir svarstymus apie prigimtine gamtojautą, ir daugybę kitų ne tik „liaudiškąjį paveldą“ pristatančių straipsnių (domėjauisi būtent 2018-ųjų žurnalais, jau pasirodžiusiais penkiais numeriais – šeštojo dar laukiama).

Tad išties sudomino Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos paskelbtas lapkričio 29-osios renginys – „Mitologija, tikrovė, laisvė: su Perkūnu, Vyčiu, Simonu Daukantu ir Lietuvos partizanais“, skirtas žurnalo „Liaudies kultūra“ 30-mečiui.

Kiek pretenzingsi įvardyti šis pokalbis išties labiau sukosi filosofinėse-metafizinėse erdvėse – nors ir ne kiekvienas temos dėmuo aptartas, bet mitologija ir mitas vartyti iš visų pusių.

Taigi susėsti už stalo pokalbiui „Liaudies kultūros“ vyriausioji redaktorė Saulė Matulevičienė pakvietė savo kolegą (žurnale mitologijos sferą ir kuruojantį) Dainių Razauską bei dvi, galima sakyti, žurnalo bičiules, autorės – mitologijos tyrinėtoją Daivą Vaitkevičienę bei dailininkę Juliją Ikamaitę.

S. Matulevičienės įvadinis žodis prasmingai priminė žurnalo pradžią – 1988-iejį, Sąjūdžio radimasis ir

visos tautos atsigrėžimas į savo šaknis, turtus; su dėkingumu įvertinti žurnalo sumanytojos, ilgametės vadovės (ji rengusios 25-erius metus) Dalios Rastienės nuopelnai (pati Matulevičienė dar būdama studentė įsijungė pradžių pradžioje). Pažadėta – išlaikant paslaptį – kad žurnalo pavadinimas keisis. Dabar žurnalą rengia keturių žmonių redakcija – greta Matulevičienės ir Razausko, etnologijos, tautodailės, etninės veiklos realijas kuruoja Juozas Šorys, o istorinę problematiką – Lina Leparskienė. Pastaroji renginio metu reguliavo masyviame ekrane pasirodantį nuotraukų – kelių žurnalo temų (partizanų ir kt.) vaizdinius blokus.

Dailininkė Ikamaitė pristatyta kaip puoselėjanti vaikų istorinę atmintį – štai mokiniai (M. K. Čiurlionio menų gimnazijos auklėtiniai) gaminasi sau Vyčio vėliavas, dalyvauja su jomis renginiuose ir pan. Bet daugiausia, kaip sakyta, pokalbis krypo (kilo) į teorines mitologijos sferas. Išsamiai šią problemą aptarė Vaitkevičienė, primindama, kad mito priešinimas realybei nėra visai pagrįstas: mito tikrovė yra kita – minties, vaizduotės. Tad ne visai likau supratusi, kai šalia aptarto lietuviškojo mito pavyzdžio „Eglė, žalčių karalienė“ buvo minė-

ti ir istoriniais ar politiniais vadintini mitai – Dariaus ir Girėno, partizanų... Taip, šie mūsų istoriniai pasakojimai suherojinti – kilstelėti, apvalyti nuo „vaizdą gadinančių“ apnašų, bet negi kas nors neišvengia šių įvykių realumą?..

Dar į abstraktesnes aukštumas mus įsuko Razauskas, pereidamas prie asmeninių mitų („Žmogus, supratęs, kad yra, atsiduria mitologijoje“) – mano galva, šio mokslininko minčių ekvilibristika labiau tikėtų filosofinio ar poetinės eseistikos leidinio pristatymui...

Renginys neprailgo – net ir pralaužęs numatytus pusantros valandos rėmus. Vis dėlto pasigedau paties žurnalo koncepcijos aptarimo, galbūt numatomos kaitos gairių, temų rato apibrėžimo ir pan. Bet kai kurie šiūmečiai numeriai skelbia glaustą informatyvų reziumė:

„Tradicinė kultūra – tai viso kultūros medžio šaknis. Jau 30 metų rašome apie Lietuvos praeitį ir dabartį, kultūros paveldą ir tuos, kurie jį puoselėja.“

Prasminga misija, ir vykdoma ji profesionaliai. Žurnalą – tikėkimės, atsikratysiantį įvardijimo „liaudies“, sovietmečiu įgijusio prasciokystės skonį – atsiversti verta.

Žurnalą pristato vyr. redaktorė Saulė Matulevičienė (d.), greta – Julija Ikamaitė, Dainius Razauskas, Daiva Vaitkevičienė

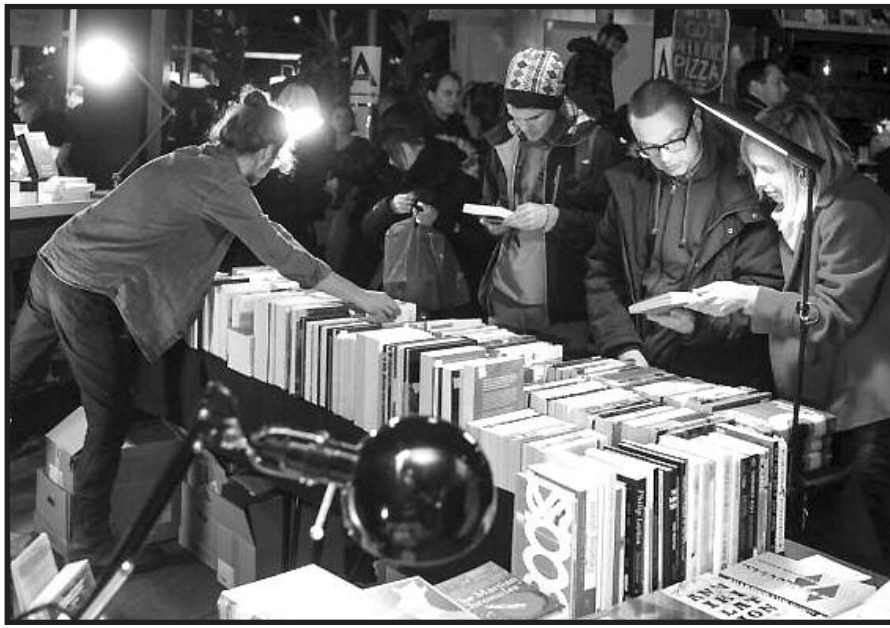
Kultūringas Vilniaus savaitgalis

Ieva Marija Mendeikaitė

Šis savaitgalis Vilniuje gyvenančius žmones, net tuos, kurie labiausiai nemėgsta išeiti pasivaikščioti, privertė tai padaryti savo renginių gausa. Didžiausia šių renginių dalis buvo nemokama. (Ir ne, aš nekalbu apie Kalėdų eglutės įžiebimą).

Pirmasis savaitgalį įvykęs ir net tris dienas trukęs kultūrinis renginys - „Paviljono knygų savaitgalis“. Trečius metus iš eilės Pylimo gatvę atgaivinančias renginius telkė aplink save visus knygų mylėtojus ir ne tik juos. Į savo programą įtraukęs kino, kultūrinių renginių, žurnalistikos, architektūros, meno ir net psichologijos temas, „Paviljono knygų savaitgalis“ prisikvietė įvairių pomėgių klausytojų.

Vienas iš labiausiai įsiminusių renginių buvo Antano Škėmos knygos „Izaokas“ bei filmo, kuriam pagal šios knygos motyvus, pristatymas. Diskusijos dalyvių sąrašą sudarė Corrina

Paviljono knygų savaitgalis – skaitytojų ir mažųjų leidėjų šventė

nelį pačiu savotiškiausiu žmogumi pasaulyje, o pasak Corrinos, jos mama sakė, kad įdomesnio žmogaus jai niekuomet nepavyko ir daugiau nepavyks surasti, kad ir kaip intensyviai tą bandytų padaryti.

Škėmos anūkė taip pat pasidalijo labai įdomia įžvalga; pasak jos, kartais tam tikros traumos, nutikusios šeimoje tėvams, gali persiduoti ir jų vaikams, net ir jeigu patiems vaikams su jomis asmeniškai susidurti nebus teke. Taip, kaip jai yra persidavęs telefono skambutis ar mamos ir senelio demencijos padariniai.

„Izaoko“ filmavimo komanda teigė, kad šis filmas, kaip ir knyga, tikrai yra ne kiekvienam, nes ją skaityti dažnam skaitytojui gali būti labai nepatogu, visgi filmo kūrėjams būtent tai ir patiko, patiko šio kūrinio savotiškumas, nekomformistiškumas ir originalumas. Diskusijos dalyvis Nerijus Mileris pasakojo, kad „Izaoką“ daugiausiai parėmė privačios lėšos, o pats filmavimo procesas, būtent vaidybinės scenos, truko net tris metus, visas likęs darbas – penkerius. Tiesa, šiuo metu „Izaoko“ juosta dar keliauja per postprodukcijos etapą, taigi kol išvysime Antano Škėmos kūrinio ekranizaciją gyvai, dar teks palaukti gerus metus, mat pagal Nerijų Milerį, „Jurgis Matulevičius (režisierius) labai jaudinasi ir rūpinasi, kad filmą žiūrovai galėtų pamatyti tik pilnai išbaigtą ir kruopščiai išstobulintą, kad kiekviena scena būtų atidirbta iki mažiausios detalės.“

Pats Jurgis yra minėjęs, kad savo debiutiniam filmui yra paskyręs nemažai savo laisvo laiko: „Rašant filmo scenarijų konsultavomės su įvairių sričių specialistais. Kartu su filosofu Nerijumi Mileriu dirbome Lietuvos ypatingajame archyve, kur studijavome Viliampolės ir kitų žudynių bylas. Ypatingai gilinomės į aukos ir žudiko santykį, kurio specifiką mums padėjo suprasti psichologai Robertas Petronis, Viktorija Vaišvilaitė, Katerina Rutkauskienė. Taip pat dalyvavome psichologiniuose šeimos konsteliacijų seansuose. Scenarijų skaitė ir komentavo Irena Veisaitė, kurios dėdė Jurgis (Georgas Štomas) buvo nužudytas 'Lietūkio' garaže. Tai tik nedidelė dalis tų, kurie mus konsultavo ir kurie padėjo mums kuriant filmą.“

Kadras iš būsimo filmo „Izaokas“. Rež. Jurgis Matulevičius

Škėma Snyder, filosofas Nerijus Mileris, literatūros istorikas Darius Kuolys bei leidyklos atstovė Bartė Kuolytė. Corrina Škėma Snyder – garsiojo Antano Škėmos anūkė, jo dukters dukė, pasakojo apie nepaprastai įdomų ir neįprastą savo šeimyninį gyvenimą, pasidalino senelio ir mamos demencijos ligos pradžia, kaip ji veikė aplinkinius ir net ją pačią.

Iš pradžių ši liga Corrinos mamai prasidėjo labai nežymiai, ji vis pamiršdavo kažką ar neprisimindavo vardų, kiek vėliau liga taip progresavo, kad Corrinai su mama teko kalbėtis lietuviškai, mat ji jau buvo visai užmiršusi anglų kalbą. Šios šeimos gyvenimo neįprastumas pasižymėjo ir ypatingu giminės bendravimu, kaip teigė Corrina – jeigu jų namuose tekdavo išgirsti telefono skambutį nuo draugo, giminės ar nuo kažkieno kito, dažniausiai tai reikšdavo vieną, kaip teigia pati Corrina: „Kiekvieną kartą, kai tekdavo išgirsti telefono skambutį, jau iškart žinojome, kad kažkas arba mirė, arba pateko į nelaimę. Šis vaikystės prisiminimas persekioja mane iki šių dienų, tad kai sulaukiu skambučio iš savo vaikų mokyklos, ant adresato laikau užsirašiusi užrašą 'Viskas bus gerai', kad nusiraminačiau.“

Pati Corrina ir jos motina laikė se-

dar vienas iš pačių įdomiausių pristatymų, po kurio visi renginio žiūrovai plojo – Marinos Abramovič knygos „Eiti kiaurai sienas“ pristatymas, kurį labai įdomiai ir sėkmingai pravedė Vilniaus licejaus muzikos ir meno pažinimo mokytojas Ričardas Jankauskas.

Supažindinęs su pagrindinėmis meno srovėmis, licejaus mokytojas papasakojo apie Pollocką, Dalį, Picaso ir galiausiai apie visų lauktą Mariną. Marinos šeima, anot mokytojo, buvo labai kontraversiška, pačios Marinos tėvai vienas su kitu susipažino kare, per atsitiktinumą, o vėliau susituokę vienas kito taip nekentė, kad kiekvieną kartą prieš einant miegoti ant šalia esančių naktinių staliukų laikydavo po revolverį. Pati Marina taip pat paveldėjo savo dvilypumą ir kontraversiškumą iš savo tėvų, tikriausiai būtų keista, jeigu taip nebūtų nutikę ir Marina būtų gimusi kaip visiška tėvų priešingybė. Visgi taip nenutiko ir šiandien turime vieną iš pačių išpūdingiausių ir originaliausių asmenybių meno istorijoje. Paklausta, kaip pradėjo savo kelionę meno link, Marina atsakiusi: „Tai buvo būtinybė... vienintelis kelias, kuriuo aš galėčiau egzistuoti šiame pasaulyje.“

Labiausiai Mariną išgarsinę jos performansai buvo 1973 m. performansas „Ritmas 10“ ir 1974 m. performansas „Ritmas 0“. „Ritmas 10“ – performansas, kurio metu magnetofone ji įrašinėjo kasetę ir tuo pačiu metu badė sau tarp pirštų peiliu, kiekvieną kartą, kai įsidurdavo, sušukdavo ir toliau tęsdavo pasirodymą. Baigusi jį, iš magnetofono išsitraukė kasetę ir pasuko kita puse, šį kartą, kiekvieną kartą išgirdusi savo šauksmą, ji turėdavo sau įsidurti peiliu. Pasak Ričardo Jankausko, būtent ši performanso dalis buvo pati kraupiausia, mat kai Marina įsidurdavo peiliu pirmoje kasetės pusėje, ji tai padarydavo netyčia, o dabar atėjo metas tai daryti planuotai, tokiu atveju smegenys jau buvo pasiruošusios ir ištempusios gauti smūgį, o tai skausmą tik dar labiau sustiprino.

„Ritmas 0“ – turbūt garsiausias jos performansas, kurio idėja padėjo at-

ėjęs įkvėpimas iš Yoko Ono. Šio performanso metu Marina stovėjo patalpoje su 72 įvairiais objektais, įskaitant rožę, skalpelį ir ginklą su šalia padėta kulka. Lankytojams buvo siūloma panaudoti šiuos objektus, elgiančis su Marina kaip tik jie to nori. Pasak licejaus mokytojo, baisiausia buvo, kai prie Marinos priėjęs mažo ūgio vyras ir pradėjo šnupuoti tiesiai į ją. Marina teigė, kad šis asmuo buvo pats kraupiausias, o ji jo išsigandusi labiausiai, mat ji jautė, kad prie jos bus priėjęs nestabilios psichikos asmuo. Kai šis vyras paėmė ginklą, jį užtaisė ir įkišo Marintai į ranką ir jau norėjo spausti gaiduką, jį nuvertė šalia esantys žmonės. Tokiu įvykių tempu šis performansas sukėlė nevienareikšmių vertinimų ne tik dėl įtempo savo turinio, bet ir dėl Marinos demonstruojamo nuogo kūno, kuris vėliau jau tapo įprastu menininkės pasirodymuose.

Marina Abramovič buvo susirūpinusi dėl performansų laikinumo, dėl to, kad jie tik retkarčiais išlieka užfiksuoti kino laikmenose. Siekdama tai pakeisti, ji 2005 m. surengė septynis reperformansus Guggenheimo muziejuje New Yorke, kuriais atkartoto žymių kitų menininkų, tarp jų Bruce Naumano ir Josepho Beuyso, performansus. 2010 m. savo retrospektyvos New Yorke šiuolaikinio meno muziejuje proga ji pasamdė kitus menininkus, kad jie atkartotų jos buvusius performansus, taip pat pri-

Marina Abramovic. Carrying the Skeleton, 2008

statė savo naują performansą „Dalyvauja menininkė“. Marina Abramovič nuolat gyvena New Yorke. 2009 m. atsidarė jos vardo institutas San Francisce, nagrinėjantis ir populiarinantis Marinos kūrybą.

Pylimo gatvė su Paviljonu, MO muziejumi, mažais ir jausiais knygynėliais, remontuojamu Reformatų parku tapo nauja kultūros niša visiems mylintiems meną žmonėms ir man atrodo, kad geresnės Kalėdų dovanos Vilniui net ir būti negali.

Muzikos apžvalga

Pianisto Daumanto Kirilausko 2 CD albumas „Nepriklausomas veiksmas“

Atkelta iš 3 psl.

Užsakovo pasiūlyta neapbrėpiama saulės tema derinyje su itin kamerišku atlikėjų ansambliu inspiravo intymų, o kartu tarsi atitrauktą žvilgsnį, kuriam pritiko šio šviesos ir šešėlių meno – fotografijos – metafora. Tai atspindi ir kūrinio tekstuose: panaudoti Edmundo Gedgaudo ir Vaidoto Daunio su miesto fotografijomis susijusių esė fragmentai, kuriuos papildė saulės laikrodžio *motto* iš „Notizie Gnomoniche“ (1761 m.) eilutė ir opusą užbaigiantys keli mano pačios sakiniai. Kantatą dėmesingai perteikė Nora Petročenko (balsas) ir jau anksčiau premjera pasirūpinę muzikantai iš Airijos: Garth Knox (altas), Agnė Vesterman (violončelė), Sylvain Lemžtre (tombakas, rėminis būgnas).

Internetinėse svetainėse bei socialiniuose tinkluose jau nušviestų „Gaidos“, „Iš arti“ festivalių nebeaprašant, galime nebent reziumuoti, kad festivaliai išlieka įvairūs programų ir atlikėjų atžvilgiu ir kaitina apmąstymus. Antai „Gaidos“ repertuaro slinktis šįmet talentingai aptarė muzikologė Eglė Gudžinskaitė straipsniu „Gaidos“ statistika: 2018“ („7 meno dienos“, 2018-11-23). Taigi mes verčiau tęskime, akcentuodami kitus ataidinčius renginius ir veikalus.

Jaukiai šįmet įvyko Lietuvos kompozitorių sąjungos organizuojamas Geriausių metų kūrinių premijavimas (renkama iš praėjusių metų pasirodžiusių kūrinių). Šventė surengta neseniai iš esmės atnaujintuose Kompozitorių namuose, Vilniaus Žvėryne. Nominacijoje „Už įtaigią muziką ir dramos jungtį“ apdovanota Ramintos Šerkšnų opera vaikams „Penki Merės stebuklai“, rodoma Lietuvos nacionaliniame operos ir baletų teatre. Premija „Už koncertinio žanro gyvybingumą“ skirta Anatolijui Šenderovui, sukūrusiam *Koncertą fortepijoniniam trio ir simfoniniam orkestrui*. Kategorija „Už tembrines atodangas ir garsinių erdvių kūrimą“ pagerbė Šarūno Nako opusą „Paveikta moteris“ kanklių rinkiniui ir pučiamųjų grupėms; tą patį veikalą išrinko ir publika. „Nors pirmiausia tikimės būsimą žinomi mirties, tačiau vis tik mums

rūpi ir dabartinių klausytojų pripažinimas“, publikos prizą įteikdamas juokavo Kompozitorių sąjungos pirmininkas kompozitorius Mykolas Natalevičius. Jaunojo kūrėjo premija šįmet įteikta kompozitoriui Andriui Arutiunianui.

Šįmet įsteigtu specialiu Garbės apdovanojimu pagerbta muzikologė Rūta Stanevičiūtė, inicijavusi Jeronimo Kačinsko *Trio Nr. 1 ketvirtonių sistemoje* (1933) pirmąjį atlikimą. Tai Prahos konservatorijoje studijavusio lietuvių modernisto kūrinys, Čekijos archyvuose aptiktas tik po kelių dešimtmečių, Perna dalyvavome istoriniame jo atvėrime.

Apdovanojimų ceremonijos metu pasitikome penkis naujus kūrinius, sukurtus šiuolaikinės muzikos ansambliui (graikišku pavadinimu) „Synaesthesia“ ir to ansamblio atliktus, diriguojant vadovui Karoliui Variakojui. Pakaitomis su premijų įteikimu nuskaubė Ramūno Motiekaičio „Katabasis“, Rūtos Vitkauskaitės „Sinevadas“, Mariaus Salyno „Zig-Zag“, Vytauto Germanavičiaus „Tirpstančiam ledynui“ Nr. 2 bei Algirdo Martinaičio „Subida del Monte Carmelo“. Daugelis šių opusų atskleidė komponavimo tendenciją vadovautis instrumentų skambesiu, garsų spalvomis – tarsi plokštumoje tapyti muzikinius paveikslėlius. Šia prasme išsiskyrė R. Motiekaičio „Katabasis“, perteikęs ne tik žemyneigės retorinės figūros įvaizdį, bet ir jos simboliką.

Lapkričių pasirodė lietuvių kompozitorių kompaktinių plokštelių. Nuostabiausia tai, kad jas inicijavo ne gimtosios muzikos sklaidai tarnaujančios institucijos, bet patys muzikantai, atlikėjai, plokšteles paruošę iš savo įrašų. 2 CD albumą, taip ir pavadintą – „Nepriklausomas veiksmas“ – išleido vienas geriausių lietuvių pianistų Daumantas Kirilauskas. Šis dar tik 5-ąją dešimtį įpusėjęs darbuotojas yra publikavęs jau 12-os pavadinimų savo paties įrašų leidinius, tarp jų – dvylika albumų. Eksponuojama J. S. Bacho, L. van Beethoveno kūrinių. Kita pianisto interesų kryptis – moderni pasaulio ir lietuvių muzika. Albume „Nepriklausomas veiksmas“ girdime Jeronimo Kačinsko, Juliaus Juzeliūno, Felikso Bajoro, Osvaldo Ba-

lakausko, Šarūno Nako, Loretos Narvilaitės, Tomo Kutavičiaus bei Juliaus Andrejevo (albumas skiriamas pastarojo šviesiam atminimui) opusus. 8 kūrinius pianistas skambina solo, 3 – su orkestru. Matome skirtingų kartų kompozitorių įvairiausias kalbėsenas, o jų interpretaciją iš pagrindų vienija pianisto dvasinė šiluma ir visiškas atsidavimas muzikai ir muzikavimui. Albumas išleistas su „MAMA“ studija.

JAV įrašų leidybos kompanija „Odradek“ publikavo smuikininko Džerald Bidvos ir Lietuvos kamerinio orkestro plokštelę „Baltic Concerti“ („Baltijos koncertai“). Kaip preambulėje skelbia jos sumanytojas ir solistas, orkestro koncertmeisteris Dž. Bidva, „civilizacijos bei globalizacijos pokyčiai stipriai įtakoja ir muzikinį pasaulį, perpildytame informacijos sraute tarsi viskas susimaišo, supanašėja, praranda originalumą bei dvasinį užtaisą. Tampa nesvarbu, kuriame pasaulio krašte muzika sukurta, kas ją atlieka, ir kokia jos prasmė. Tokių tendencijų fone, manau, labai svarbu išsaugoti nacionalinį identitetą, atskleisti unikalų tautos kūrėjų kultūrinį palikimą. Nuoširdžiai myliu savo gimtinę, jos žmones, tad ši kompakti-

nė plokštelė – apie tai, ji tarsi atspindi baltiškojo krašto dvasią. Kompozitoriai pasirinkti neatsitiktinai, kiekvieno jų kūryba man labai artima, nors ir skirtinga. Juliaus Juzeliūno muzika persmelkta lietuvių folkloro koloritu; latvis Pēteris Vaskas – tai skambanti gamta; Anatolijaus Šenderovo muzika ne tik perteikia dramatiškus išgyvenimus istorijos vėjų blaškytoje tėvynėje, bet ir atskleidžia turtingą, įvairiaspalvį, įvairiautį mūsų krašto skambesį. Plokštelė pasirodo svarbiais Lietuvai metais – švenčiant valstybės atkūrimo 100-metį, tad ji reiškia ir nenutrūkstamą Baltijos šalių muzikinio meno tradiciją Europos kontekste, universalias muzikines idėjas, kurias jaučia ir supranta bet kurios pasaulio šalies klausytojai.“

Tai reprezentacinio tono leidinys su solidžiu bukletu, kuriame patraukia muzikologės Laimutės Ligeikaitės parengta išsami informacija apie kompozitorius, kūrinius ir atlikėjus, tekstai teikiami latviškai, angliškai, vokiškai bei prancūziškai. Muzikiniai kūriniai atspindi išradingą smuiko solo ir orkestro santykį, o bendras skambesys, ryškiems atlikėjams pasitempus, atskleidžia mūsų neoromantišką sielą.

Laiškai

Did. gerb. Redaktore,

Ačiū Vijolei už įdomų straipsnį apie S. Kudoką ir jo šeimą. Tačiau radau vieną klaidą. Ponai Kudokai gyveno Clevelande, Ohio, o ne Cincinnati.

Ponas Kudokas pasistatė savo namus Clevelande netoli Erie ežero, namai dar stovi, be to, p. Kudokas taip pat buvo architektas mūsų lietuviškos bažnyčios, Our Lady of Perpetual Help. Global.trueLithuania.com taip aprašo šią bažnyčią: Bažnyčios Rožių langas yra skirtas p. Kudokui atminti. Taip pat architektas Anat Geva, architektūros profesorius Texas A&M University, yra parašęs knygą *Modernism and Mid 20th Century Sacred Architecture*, pamini p. Kudoką ir Our Lady of Perpetual Help.

Nors buvau dar vaikas, labai gerai prisimenu p. Kudokus, jie buvo mano tėvelių artimi draugai.

Su pagarba
Maria Gruzdys

Kultūros kronika

Lapkričio 22–24 d. tarptautiniame „Sha’ar“ poezijos festivalyje Tel Aive dalyvavo poetė Giedrė Kazlauskaitė. Trijų festivalio dienų metu poezija buvo pristatoma įvairiomis kalbomis ir temomis, dalyviai turėjo progą ne tik pristatyti savo kūrybą, bet ir dalintis kūrybinio proceso patirtimis su kolegomis bei renginių lankytojais, ieškoti sąlyčio taškų su kitomis meninės raiškos formomis. G. Kazlauskaitė apie kūrybą kalbėjo ir diskutavo net trijose sesijose: visus užsienio svečius pristačiusioje daugiakalbėje sesijoje, sesijoje „Tėvai nuomai“ ir „Už lyties ribų“.